

Наш ауторски текст предочавамо најпре нашим епархиотима, а затим свим добронамерним пратиоцима нашег Епархијског сајта

Како употребљавати појам ζῶον θεοῦμενον (зоон тхеуменон)

у православној антропологији

и остати на средњем или златном путу

православног богословствовања?

Значење речи τὸ ζῶον, на основу Лангеншајтовог *Великог грчког речника* (Langenscheidts Grosswörterbuch Griechisch, Langenscheidt, Berlin-München-Zürich, 1970).

„Лангеншајтов речник доноси читав спектар значења ове речи. Реч је у текстуалним контекстима најчешће употребљена у свом основном значењу, које се односи на *живо, живеће биће* (Lebewesen, lebendes Wesen), *створење*. Она врло често указује на живо биће које је створено по слици или прототипу нечега (а у случају човека као живог бића, по слици Божијој). Реч денотира тј. реферира и на читав спектар других предмета, и у форми је каткад апстрактних а каткад конкретних појмова. Тако, реч указује често на пројекцију слике, у најширем значењу те речи. Али има и значење *фигуре, форме, орнамента, пластичног (уверљивог) приказивања нечега*. Означавача и *слику*, у најширем значењу те речи, али и *уметничку слику*. Изразом ζῶα (ἐγ)γράφειν ἔς τι означавају се *фигуре* или *уметничке слике* *сликане на нечему*.

Будући да су и животиње *жива бића*, појам денотира каткад и на животиње, али бива употребљен само као класни појам. Тј, будући да појам конотира само својство животиње као живог бића, односи се у неким језичким контекстима и на животињу. У функцији квантификованих појмова – и то како универзалних, тако и партикуларних и сингуларних, за животињу се употребљава реч τὸ θηρίον, упућујући на *бесловесност* као на животињско својство. Затим, реч ὁ θήρ, употребљена у мушком роду, указује на животињу. Синтагмом τὸ ἄγριον θηρίον означава се *дивља животиња*.“ (Пренео с немачког и прокоментарисао Марко Делић).

*

Појам *Τὸ ζῷον* (*То зоон*) првенствено се дакле везује за појам *живог*, и *живећег бића*, док његово преиначавање у појам везан претежно, или искључиво за животињу, искривљује истину, и то најпре о самом том бићу, бићу превасходно човечијем. Зато је оно увек пропраћено предикатима и атрибутима, односно одређењима. Према томе, поступак упорног наглашавања човека као животиње на хришћанском терену наноси штету душама верника, док на нехришћанском терену исто чини свима осталима.

Шта може да следи као закључак из овог последњег става? Само то да, рецимо један самовољни и каприциозни тумач, на основу фантазија, „не зауставља своју какодоксију – једну или више – него да он још појачава своју дарвинистичку реторику!“

*

Коментатори склони оваквоме упорству већ су се сукобили са извештајима Светога Писма и Јеванђелиста, Светих Отаца Цркве и њезиних тумача, и то тако што су наметнули кривотворачки концепт; то јест фантазију. Овде још треба упозорити на опасност од прелести и упорнога остајања у њој, као и на занемаривање чињенице да се извор главне опасности налази управо у њему, у упорству. А то ће даље откривати чињеницу да дух обмане има своје начина да приступи једном упорном и несмиреном тумачу. Наиме, прелест има своје слојеве или таласе, који зачас покрију и прогутају упорнога експонента у послу обмањивања и самообмањивања.

*

Α Ζῷον (*зоон*) дакле, најпре јесте живо јестество, живо и битовно биће; *жива ὄντοτιτα* – *жива ондотита* као јестествено биће и јестество.

Када је прелест присутна иза богословске завесе, тада се и читавање, интерполација и уравниловка врши; тако се уводе и дугачки рефрени попут: човек животиња, животиња и само животиња, па макар она била и боравила на самом путу ка обожењу. Али узалуд репетиције на десетине пута. Значење *зоон*-а остаје исто: да је човек живо биће-или најпре живи човек, док у пречестом наглашавању његовога животињства да он често није човек. Дакле напињању из петних жила да се читаоцима

у погледу *зоона* наметне унификовани превод и смисао – животиње – сигурно неће допринети задатом циљу. Док ће се пак често, и уобичајено, када је човек у питању, мислити на живо биће и животоносца, као и на све његове атрибуте.

Генерички, *зоон* је најпре живо биће и *живуљка*, а само успутно и у том смислу говорећи, он подразумева и *животно* (упоредити са изразом *животиња* код А. Јевтића). Други тумач говори да се „*Зоон* као живо биће и *зоон* као животиња не може поистовећивати. *Зоон* за човека увек иде уз атрибут и предикат, те не означава животињу, него *живо биће*. Зато је он Божје створење, а не еволуциони случај! Какве дијалектике има у томе ако је човек животиња? Како припадање животињском свету имплицира чињеницу да је човек животиња? Зар то не негира Бога као Творца? Ако је реч о сличности, није реч и о истости. Прашина не значи прах, него материју. Како је то мртва материја могла да одлучи да постане жива материја, а како опет животиња да одлучи да се претвори у човека. У чему се онда ту огледа творачки допринос Божји? Зар је Бог милијардама година имао и толерисао неку животињу-примата, па у једном тренутку одлучио да је претвори у човека? Зашто би то Бог учинио?“

*

Мирне савести и безбрижно се може изјавити да израз Калистоса Вера: *евхаристијска животиња* спада у новотарију, која ретко коме може да падне на памет. А сада најекстремније питање: Какав одговор бисмо ми могли дати Господу на Страшном Суду у вези са изразом *зоон*? Наравно, само приличан, и онакав у коме би човек био *живо биће у подвигу обожења*, док не и неприличан одговор: *животиња у подвигу обожења*.

Таквим одговором се избегава опасност, најпре од називања човека животињом, а затим се, видели смо, отклања опасност од околишног довођења човека у везу са претпостављеним му приматом или животињом-претком. А када у крунском тексту једног заговорника тезе: човек – животиња – примат – једанпут откријемо матрицу његовог размишљања и теологизовања, тада и лако разумемо његову амбицију да он своју, рецимо филолошку константу *зоон* преиначава у сурогат (животињу), и да при том тенденциозно промовише те преинаке у сопствено *екс катедра* учење. Тако у наставку, своју ранију тврдњу „*ex nihilo nihil fit*“, он сада, хтео-не хтео, мора да преиначи у тврдњу да *нешто долази од нечега*.

*

Ствар се овде не регулише, него се већма погоршава, и тако до две инстанце: прве, до бесомучног понављања да је *зоон* домицилно место животиње и обрнуто, и друге, да се са човеком који се не обожује може чинити све што је другом човеку, његовој демагогији, политици и империјализму по вољи, те и да му се то стварно може учинити. Дакле демагошки приступ филолошкој, и природно философској и теолошкој семиологији и семантици чини свога истраживача неосетљивим за светоотачке нијансе, иза којих се иначе увек налазило надахнуће ради опстанка богословља, као и сама свемоћ богословља.

*

У погледу израза и исказа *зоон* код црквених отаца: Григорија Богослова, Јована Дамаскина, ... горљива жеља појединих ерминевтичара и апологета да докажу да је човек фундаментално животиња, делује демагошки, и лобистички, али и ствара слику човека који удара главом о зид, еда би се кроз њега у нашу унутрашњу светињу увео примат-животиња као наш родоначелник (!?) Дакле у једном ауторском тексту много пута тенденциозно поменути тезу о човеку *зоону* као обожујућој се животињи, у поређењу са светим Оцима који су то у вези са темом само успут учинили, или нису, асоцира нас на пошто-пото донесену одлуку „*подстакнуту жељом и чињењем правде једном теолошком појму да би се дошло до богословске истине*“; односно, да би све било по сопственом умишљају. Док се легалитет тој смелости даје изразом *животиња у процесу обожјења* (ζῳον θεοῦμενον) „у разним варијацијама (сада већ безмало као опште место) наводима у савременој патристици ...“

*

Можемо ли поставити питање разлога евентуалне, од стране црквених Отаца употребе израза то ζῳον θεοῦμενον (*зоон тхеуменон*) са значењем *обожујуће се животиње*? Дакле питање разлога употребе најпре од стране најтананијих песника и казивача, рецимо: Григорија Богослова и Јована Дамаскина, па Симеона Новог Богослова и Порфирија Светогорца, те Јосифа Исихасте? Дакле, у коликој мери је њима као изразитим подвижницима теленоштво било тешко за подношење, с обзиром да их је оно ометало у непрестаном созерцању Бога; ометало их телесно-умним, односно душевним искушењима? Поготову ако је Григорију, по

сопственом исказу, сопствено тело *воњало*? Састављачу *Најстарије Погребне службе* узете из *Евхологиона* (10. век), односно *Барберинскога кодекса* (790. г.) опет, „човечји живот је био пролазна сенка која мало цвета па вене, ... оно што је од земље у земљу да се враћа, ... уместо клонулости духа да се даје умањење славе, ... прах праху да се привлачи, ... магла нерасположења да се просветљује умном светлошћу, ... да пролазимо посред сенке смрти, ... да смо саздани од земље и осуђени одласком у њу, ... да се сви распадамо, ... иако смо Владичиним ликом почаствовани, ... да се молимо да се настанемо у месту светлом, ... јер се наш прах раствара у прах, ... да смо ми у светској тами и у власти непријатељских сила, ... да смо из долине плача, ... да је смрт прогутала свероднога човека, ... све и сва да је таштина, ... ми прах и пепео, ... да распадљивост не наслеђује нераспадљивост, ... сваки од нас да ће се од својих дела прославити или постидети, ... по гресима да ћемо бити одведени на место мучења, ... све и сва људско да је сујетно, ... Мудрошћу Божјом да смо створени, и из разних и супротних суштина да смо се пројавили као једно словесно живо биће, ... Бог да је спојио и сјединио наш ум са земљаном грудвом, невидљиву душу са видљивим телом, ... да само Човекољубац може утешити и разгалити ожалостене, и да само Он може уклонити тешко бреме нерасположења из њиховога разума, ... Судија да нас низводи до ада, ... Створитељ да нас је произвео из небића у биће, ... (в.: *Велики Молитвослов*, Манастир Ћелије 2011, 395-404).

Свети Симеон Нови Богослов опет, сав је горео благодаћу као неопалива купина, чак до осећања мириса свога нагорелога тела но без опасности да ће га она спржити, а да ће се он на крају телесно дословце растакати од изможености подвизима. Баш као што је и преподобни Порфирије Светогорац захтевао операцију тумора на глави методом спаљивања овог ужареним каутером, без анестезије. При том он није осећао бол јер се, будући духом пренесен благодаћу до распетога Господа на Голготи, лично налазио под Његовим Крстом, и био опчињен крвљу која се сливала низ Господње Тело!

Није ли дакле залудна упорност да се човек као живо биће – *зоон тхеуменон* – представи искључиво као *животиња на путу ка обожјењу*? И опет, овај израз само као једно настојање и једна новотарија, без могућности да ико сазна узрок толикој упорности у доказивању и самодоказивању? Овде је дакле реч како о ерминевтичарима и тумачима,

тако и о нама осталима, пред којима се спроводи ова суманута истрага порекла човека, и његовога довођења у везу са приматом (!)

*

Тврдња да се израз „животиња у процесу обожења“ „у разним варијацијама (сада већ *безмало као опште место*) наводи у савременој патристици“, и да је то „*скраћена* синтагма целог одељка из *Беседе* 38 (од. 11) Григорија Богослова (ζῷον ... θεοῦμενον), чија изворна верзија гласи: **Живо биће* (сам), *овде* *устројавано*, и *другде* *пресељавано*, и *кончина тајне*, *стремљењем* *ка Богу обожавано**, не поправља ствар у корист човека као животиње у процесу обожења, него ту саму ствар, *побија!* Јер, управо видимо да нам најоптималнији одговор на сваку недоумицу и на сваку двосмисленост те врсте даје сам свети Григорије Богослов! Он држи средњи пут, а не Нелас, Вер и остали ... који се држе скраћене варијанте ζῷον ... θεοῦμενον – animal deified! Ми дакле на њу код њих гледамо као на новотарију, и при том нам се не даје могућност да сазнамо узрок толикој упорности код њених ерминевтичара и тумача. Осим ако се не ради, понављамо већ неколика пута, о њиховом каприцу и инату да се по сваку цену истера своја фантазмагорична (*ката фантасиан*) теорема о човековом анималном примату!

Јер како другачије разумети спремност једног ерминевтичара епигона да се усред исказа светога Григорија о човеку као „живућем бићу у процесу обожења“ уметну заграде са исказом *животиња* у њима, и да се то брани као „снажна потврда“ своје фантазмагоричне (*ката фантасиан*) теореме?! (В.: Еп. проф. др Максим Васиљевић, *Шта је тачно рекао Свети Григорије Богослов?*, у: <https://www.eserbia.org/sa-culture/bishop-maxim/1189-da-li-je-covek-zivotinja-u-stremljenju-ka-obozenju>). И да се у следећем тренутку, опет побијањем и опозивом себе самог и своје теореме одмах изврши позивање на светог Василија Великог из обраћања префекту Модесту: „Створење сам Божје, коме је заповеђено да постане Бог“. Опет и опет види се како самовољни тумачи крчме светога Григорија Богослова у речи о човеку као „једном живом бићу (= животињи – поновним растезањем, или сабијањем светитељевих речи), док се оно, живо биће, састоји од обеју стварности“. Па опет следе читавања фикс-идеје: „Ја пак исповедам да је човек промењива животиња ... (уместо *живо биће* – *Беседа* 39, 18, PG 36, 356В, чије би једнострано назвање ерминевтичар сматрао тривијалним! Следи

даље аргументисање ради одрживости сопственог теологумена, који се сада већ увећало, по упорности, протежира и као сопствени догмат).

Како пак схватити и хвалисаву изјаву црквених заговорника теорије еволуције да ће они засад остати при овој научној теорији као јединој плаузибилној, а ако буде дошло време да се она као већ застарела смени новом и тачнијом, да ће они бити ту да је одмах прихвате?! Другим речима, да ли ће они сваки пут тако чинити: једно смењивано научно мишљење у вези са догматима Цркве замењивати другим, и непрекидно стварати смутњу и хаос у Цркви, више бринући за свет који почива на сујети и који ревноје по духу који је у свету, неголи чувати непромењеном истину о свим стварима и чињеницама црквеног Откривења и Предања?! Коначно, колико ће ту, и да ли ће икада бити места за реч апостола Павла: *Нека у вама буде исто мишљење као и у Христу Исусу* (Филип. 2. 5).

*

Да ми људи не бисмо хулили на човечанску природу Христову стављањем саме ове у контекст *зоона*, сетимо се да је Бог створио човека на посебан и јединствен начин, такође га измештајући из контекста *зоона* да се он не би и животињом називао. Дакле, ми *„не можемо да указујемо на човека као таквог: он је увек човек у односу на животињски свет“* (свети Јован Дамаскин, *Источник знања* 7). А опет, „да би га издвојио из пуне општости“, сами Дамаскин човеку придаје „важну карактеристику: словесност“. Ако би се рекло да човек није живо биће, то он не би могао ни човеком бити. Ако ли би се опет рекло да није словесан, он тада такође не би могао бити човеком.

Самосвојност у појму *човек* огледа се у томе да је он конкретан и да увек постоји као ипостас, те да зато нема места претпоставци да он треба да задржава своју везу са животињом. Зато, када се једанпут у обзир узме човек, не може се обавезно узимати у обзир и животиња, јер би се дошло у неминовност да се при узимању у обзир животиње, и човек узима у обзир. Дакле, животиња је одрешена од човека. Када би нестало човека, и када га више не би било, а животиње макар и постојале, то тада не би имало никакве везе са човеком непостојећим од раније; изузимајући при том нечији упорни ум који би из животиње, односно из примата, или коња, или пса, или сличне живуљке, даље, и опет самом еволуцијом, хтео да изводи човека. Али тек би тада то био нонсенс! Смештање човека као *зоон*-а у род,

не изводи га из људског бића као рода, него га у томе роду задржава; и то је, рекли смо, његов атрибут и одредница, заједно са одредницом *логикон*, односно *ипостас*. То јест, *икона* и *подобје*. Дакле, чињеница је да се човек неће загубити у родовима других живих бића и живуљки и животиња, јер, ту је његова ипостас да га она од свега тога сачува. На тај начин је врста подложна самој себи, то јест роду, који је род неприкосновен када је људски, и коме еволуција не може да науди, јер је човек посебно установљен. Зато су Петар и Павле на пример, жива, конкретна, словесна и ипостасна бића, иако подложна смрти. Смрт опет, раставиће целог човека на његове саставне датости, задржавајући га привремено у томе стању до дана устајања или васкрсења. Према томе, као што *зоон* самој ипостаси неће дати биће у смислу њеног узрока, тако ни смрт неће дати смисао самоме васкрсењу, него обрнуто.

*

Сада и овде човеков живот тражи стално унапређивање. Сразмерно томе унапређивању он је окренут Јеванђељу и Јеванђеље њему, заједно са његовим садржајима који постају садржаји нашег живота. Они постају живот једног живог, ипостасног бића на путу обожења, односно охристовљења. И само је за њега, дакле за човека обезбеђена одредница да је он словесно и богоумно-богомудро биће, призвано да царује са Христом. И при том да се он, човек као *зоон тхеуменон* креће у своме назначењу: вечно обожујућега се кретања и вечно крећућега се обожења, како у кретању тако и у мировању. „Из свега реченога је јасно да за Оце Цркве уникалност човека не треба тражити у чињеници да је он нека врста животиње са највишом могућношћу за развој својих биолошких способности“, већ је треба тражити у томе да је он *зоон тхеуменон* – таква врста бића „чији се идентитет“ остварује у пуној и „вечној заједници са нествореним Богом“. Зато, после ових речи еп. Максима понављати и изнова и изнова форсирати од стране самога њега „да човек, штавише, *јесте* животиња (на путу обожења)“, и да „за аутентичну теологију не може представљати никакав проблем увид у то да је човек сродан или да је настао или да се развио од животиње“, шта би друго значило до сталну сопствену тврдњу, и стално сопствено побијање исте! А то већ показује конфузију код посезања за свима и за свим средствима, само да би се истина натегла до те мере да се она сломи у рукама, или да се обије о нечију главу. Да је то тако, потврђује и сами крај крајева ове и овакве врсте

теоретисања. Ту се сами теоретичари хватају у замку. То јест, сама истина их лови. На пример: „Оно пак што га“ (човека) „раздваја од свег животињског света и остатка творевине не спада у раван биологије (физиологије) – теолошки прецизније: *природе* – већ спада у раван *благодати* Божије, тј. дара *иконе* (подобија или слободе), којима је човек над-природним путем (дакле не-природним), уздигнут изнад остатка творевине.“

*

И тако. Неко рекне па порекне, рекао је, а као да није рекао, каже, а као да није казао ... Заиста, све паки на текушче, и паки на првоје?! А не знамо докле, рецимо као епископ проф. др Максим Васиљевић (I. II. *Шта је тачно рекао Свети Григорије Богослов?*, III. *Слична места код Светог Јована Дамаскина и других Отаца Цркве*, у: <https://www.eserbia.org/sa-culture/bishop-maxim/1189-da-li-je-covek-zivotinja-u-stremljenju-ka-obozenju>).

Нови светитељ пак, нови богослов и нови учитељ Православне Цркве, Јустин Нови Телијски (Поповић), говорио је утврђено, и постојано. У Недељу Православља, у Саборној Цркви у Београду, марта месеца 1943. године, он је изрекао следеће речи:

„У сваком цвету, свакој птици налази се мисао Божја – Човек је највиша вредност у свим световима, он је мали бог у блату; ја бих роптао на Бога што ме је створио човеком да није Исус Христос живео на земљи. – Христос, то је одговор на сва човекова питања, после Христовог доласка небеса су остала стално отворена, успостављена је стална веза између Бога и човека – човек, то је икона Божја, род људски, иконостас Божји“ ... „циљ човечјег живота, његова непрекидна тежња, треба да буде остваривање Богочовека Христа у себи. Ви имате кичицу, малајте, малајте све дотле док не измалате Христа у себи. Сваки грех, свака страст, сваки порок, прљају лик Христа у вама. Човек са много грехова је човек без Бога ... „Православље каже: човек је икона, Европа каже: човек је звер. Православље каже: род људски је иконостас, Европа: то је зверињак у којем јача звер побеђује слабију – човек је највиши зато што је Бог утиснуо свој лик у њему – Србин је само онда прави Србин ако иде светосавским путем.“ (В.: Владета Јеротић, *Дневник 1938-1945*, Ars libri, Београд, 2019, стр. 108-110).

У преносу смисла речи светога Григорија Богослова, Григоријев изучавалац и коментатор, владика Атанасије Јевтић нам је саопштио (најкасније 1998. године, а сазнао најкасније 1982. године) да је „та живуљка, човек, овде (...) створена, и (да је) овде о њој промишљано, овде (на земљи) о њој *економисано* од стране Божије, али (да) је за другде назначена, и као крај те тајне (да) јесте: да човек постане, стремљењем ка Богу, обожен.“ Дакле, не како је речено на основу прве и последње речи славног Григоријевог „христолошког исповедања антропологије“ (живо биће сам ... обожавано = ζῶν ... θεοῦμενον), и опет не пре неголи, како „живо биће јесам, овде устројавано и другде пресељавано, и свршетак тајне – стремљењем ка Богу обожавано“. (Видети: Владика Атанасије, *Живо прдање у Цркви*, Братство Св. Симеона Мироточивога, Видослов Тврдошки, 1998, стр. 238).

Епископ крушевачки Давид